

ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ЛЕГКОЇ
АТЛЕТИКИ ЯК ОЛІМПІЙСЬКОГО ВИДУ
СПОРТУ НА ДНІПРОПЕТРОВЩИНІ
ТА ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ
ОСНОВ ОЛІМПІЙСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ
СПОРТСМЕНІВ У 1950-60-х РОКАХ

Долбишева Ніна, Балджи Ілона, Саленко Галина
Придніпровська державна академія фізичної культури та спорту

DOI: 10.32540/2071-1476-2019-1-017

Annotation

Introduction and purpose of the study. The article presents the results of a historical analysis of literary sources, archival and local history materials on the problems of the effectiveness of the development of athletics, as one of the leading Olympic sports in the Dnipropetrovsk region during the 1950-60s of the last century. It is theoretically substantiated that the main prerequisite for successful performances of athletes at the Olympic Games, during the specified period, is the determination of the main factors that affect the effectiveness of the organization of training athletes, namely: provision of material and technical base; development of mass character and the system of sports schools; personnel training.

The hypothesis of the research is that the study of the historical experience of the development of athletics as an Olympic sport during the period of the most successful performance of athletes from the Dnipropetrovsk region at the Olympic Games can be used to develop regional training programs for athletes to participate in the Olympic Games.

Material and methods: analysis and generalization of scientific and methodological literature, archival documents and program and regulatory materials, descriptive, historical and logical method, system analysis method.

Results: the historical prerequisites for the development of athletics are stated, which in the period from 1952 to 1968 was the only sport in which the region's athletes took part in the Olympic Games and achieved Olympic awards.

The main factors that contributed to the effective organization of training of highly qualified athletes, candidates for the USSR Olympic teams have been determined.

The analysis of the results obtained shows that the main factors that contributed to the successful training of athletes in athletics were: the historical experience of the development of athletics as a sport since the beginning of the twentieth century; development of logistics; high level of qualified coaching staff; effective system of children and youth sports.

Conclusions. The organizational foundations of the training system in Olympic sports at the regional level have been developed. The conducted research allowed to find out that for the organization of training of highly qualified athletes at the regional level, the determining factors are: the choice of priority sports; improving the training of the reserve in the children's sports schools system; training of coaches; development of material and technical support.

Key words: Olympic sports, athletics, training of highly qualified athletes, Dnipropetrovsk region.

Анотація

Вступ та мета дослідження. У статті наведені результати історичного аналізу літературних джерел, архівних і краєзнавчих матеріалів з проблем ефективності розвитку легкої атлетики як одного з провідних олімпійських видів спорту на Дніпропетровщині у 1950-60-х роках минулого століття. Теоретично обґрунтовано, що головною передумовою успішних виступів легкоатлетів на Олімпійських іграх в зазначений період є визначен-

ня головних факторів, що впливають на ефективність організації підготовки спортсменів, а саме: забезпечення матеріально-технічної бази; розвиток масовості та системи ДЮСШ; підготовка кадрів.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що вивчення історичного досвіду розвитку легкої атлетики як олімпійського виду спорту у період найбільш успішного виступу спортсменів Дніпропетровської області на Олімпійських іграх може бути використано для розробки регіональних програм підготовки спортсменів до участі в Олімпійських іграх.

Матеріал і методи: аналіз і узагальнення науково-методичної літератури, архівних документів та програмно-нормативних матеріалів, описовий, історико-логічний метод, метод системного аналізу.

Результати: викладено історичні передумови розвитку легкої атлетики, яка в період з 1952 р. до 1968 р. була єдиним видом спорту, в якому спортсмени області брали участь в Олімпійських іграх і досягали олімпійських нагород.

Визначені основні фактори, що сприяли ефективній організації підготовки спортсменів вищої кваліфікації, кандидатів у олімпійські збірні СРСР з легкої атлетики.

Аналіз одержаних результатів свідчить, що головними чинниками, які сприяли успішній підготовці спортсменів у легкій атлетіці були: історичний досвід розвитку легкої атлетики як виду спорту, починаючи з початку ХХ століття; розвиток матеріально-технічного забезпечення; високий рівень кваліфікованих тренерських кадрів; ефективна система дитячо-юнацького спорту.

Висновки. Дістали подальшого розвитку організаційні основи системи підготовки в олімпійському спорті на регіональному рівні. Здійснення дослідження дозволило з'ясувати, що для організації підготовки спортсменів вищої кваліфікації на регіональному рівні визначальними факторами є: вибір пріоритетних видів спорту; вдосконалення підготовки резерву у системи ДЮСШ; підготовка тренерських кадрів; розвиток матеріально-технічного забезпечення.

Ключові слова: олімпійський спорт, легка атлетика, підготовка спортсменів вищої кваліфікації, Дніпропетровська область.

Аннотация

Введение и цель исследования. В статье приведены результаты исторического анализа литературных источников, архивных и краеведческих материалов по проблемам эффективности развития легкой атлетики как одного из ведущих олимпийских видов спорта на Днепропетровщине в период 1950-60-х годов прошлого века. Теоретически обосновано, что главной предпосылкой успешных выступлений легкоатлетов на Олимпийских играх в указанный период является определение главных факторов, влияющих на эффективность организации подготовки спортсменов, а именно: обеспечение материально-технической базы; развитие массовости и системы ДЮСШ; подготовка кадров.

Гипотеза исследования заключается в том, что изучение исторического опыта развития легкой атлетики как олимпийского вида спорта в период наиболее успешного выступления спортсменов Днепропетровской области на Олимпийских играх может быть использовано для разработки региональных программ подготовки спортсменов к участию в Олимпийских играх.

Материал и методы: анализ и обобщение научно-методической литературы, архивных документов и программно-нормативных материалов, описательный, историко-логический метод, метод системного анализа.

Результаты: изложены исторические предпосылки развития легкой атлетики, которая в период с 1952 г. до 1968 г. была единственным видом спорта, в котором спортсмены области принимали участие в Олимпийских играх и достигали олимпийских наград.

Определены основные факторы, способствовавшие эффективной организации подготовки спортсменов высокой квалификации, кандидатов в олимпийские сборные СССР по легкой атлетике.

Анализ полученных результатов показывает, что главными факторами, которые способствовали успешной подготовке спортсменов в легкой атлетике были: исторический опыт развития легкой атлетики как вида спорта начиная с начала ХХ века; развитие материально-технического обеспечения; высокий уровень квалифицированных тренерских кадров; эффективная система детско-юношеского спорта.

Выводы. Получили дальнейшее развитие организационные основы системы подготовки в олимпийском спорте на региональном уровне. Проведенное исследование позволило выяснить, что для организации подготовки спортсменов высокой квалификации на региональном уровне определяющими факторами являются: выбор приоритетных видов спорта; совершенствование подготовки резерва в системе ДЮСШ; подготовка тренерских кадров; развитие материально-технического обеспечения.

Ключевые слова: олимпийский спорт, легкая атлетика, подготовка спортсменов высокой квалификации, Днепропетровская область.

Вступ. Олімпійський спорт є важливою складовою частиною фізкультурно-спортивного руху на міжнародному, національному та регіональному рівнях. Досягнення спортсменів на Олімпійських іграх є візитною карткою країни і мають велике значення для формування її іміджу на міжнародній арені. Саме тому розвиток олімпійських видів спорту, підтримка спортсменів і тренерів у підготовці до Олімпійських ігор є головним пріоритетом у діяльності НОК України [8].

Аналіз результатів участі спортсменів України і Дніпропетровської області в Олімпійських іграх свідчить про те, що в останнє десятиріччя намітилася тенденція до зменшення кількості завойованих медалей, тому однією з важливих проблем у розвитку олімпійського спорту є проблема вдосконалення системи підготовки до Олімпійських ігор [6, 8, 13, 26, 29, 37].

Провідні фахівці у сфері фізичної культури і спорту визначають що, система олімпійської підготовки включає в себе комплекс педагогічних, медико-біологічних, психологічних, біомеханічних проблем, які безпосередньо пов'язані з технологією навчально-тренувального процесу підготовки спортсменів [9].

Жорстка конкурентна боротьба на Олімпійській арені, постійне зростання кількості країн,

спортсмени яких завойовують олімпійські нагороди, призвели до кардинальних змін, що пов'язані з новими підходами до організаційних основ олімпійської підготовки. На теперішній час значна увага науковців стала приділятися проблемам організаційних основ системи олімпійської підготовки, яка включає в себе такі елементи:

- організацію роботи колективів фізичної культури, добровільно-спортивних товариств і спортивних клубів, де безпосередньо проводиться навчально-тренувальний процес;
- матеріально-технічне забезпечення;
- формування системи підготовки резерву та розвиток дитячо-юнацького спорту;
- підготовка та підвищення кваліфікації тренерських кадрів (рис. 1).

Одним із важливих факторів, який привертає увагу науковців, є проблема підготовки олімпійського резерву, яка розглядається як частина комплексної програми розвитку фізичної культури і спорту в Україні [1, 37].

Організаційні основи підготовки спортсменів у нових соціально-економічних умовах на основі багаторівневої системи підготовки резерву розглянуті в роботах О.О. Шинкарук [36], М. Пітіна [25].

Підготовка резерву як один з

провідних чинників, що впливає на досягнення високих спортивних результатів, розглядається у дослідженнях А.Ф. Кисельова, А.В. Садовського, Г.В. Грищенка, А.А. Руденко, Н.В. Гінкула, С.Н. Главатого [16]. Автори зазначають, що успіх на Олімпійських іграх фехтувальників Миколаївської області став можливим після створення раціональної системи підготовки резерву.

Окремі автори особливе значення приділяють організації підготовки резерву в ігрових видах спорту у системі ДЮСШ, оскільки це впливає на комплектування збірних команд [3, 4, 20, 21].

На думку фахівців, важливим фактором, що впливає на організацію підготовки спортсменів вищої кваліфікації, є матеріально-технічне забезпечення навчально-тренувального процесу. На важливість вирішення проблеми матеріально-технічного забезпечення вказують у своїх роботах М.М. Бака [1], М. Саїд [33], А.Ю. Сергєєв [34], Н.Г. Долбишева, І.В. Балджи, Г.А. Саленко [12].

За даними авторів Т. Есентаєва, В. Платонова, Ю. Павленко, В. Томашевського [13, 24, 26], за останні роки в окремих країнах створено сучасні спортивні тренувальні центри, які відповідають підвищеним вимогам до матеріально-технічного забезпечення олімпійської підготовки. Як стверджують науковці, такі

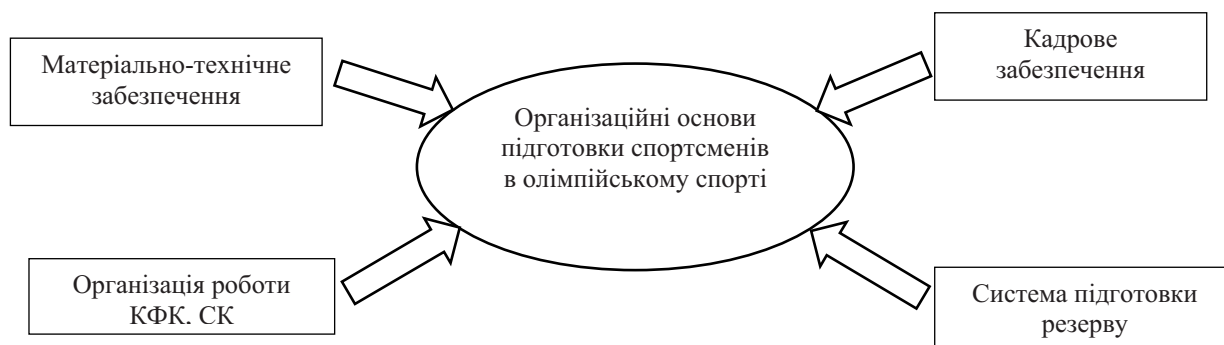

Рис. 1. Головні фактори, що впливають на організаційні основи підготовки спортсменів в олімпійському спорті

Таблиця 1

Легкоатлети Катеринославщини (Дніпропетровщини) – чемпіони України в довоєнні роки

Рік виступу	ПІБ	Дисципліна	Результат
1924	Калашников Л.	Штовхання ядра	9.39 м
1924	Милославський Н.	Біг 5000 м	немає даних
1924	Шумська С.	Стрибок у довжину	4.47 м (рекорд України)
1927	Бусигіна Н.	Стрибок у довжину	4.87 м
1937	Божко Г.	Біг 800 м	немає даних
1937	Муренко І.	Біг 1500 м Біг 3000 м з перешкодами	4.00,2 9.47,6
1937	Романцов А.	Біг 3000 м з перешкодами	10.27,4
1937	Осок Г.	Стрибок у висоту	1.75 м
1938	Муренко І.	Біг 3000 м з перешкодами	9.41,8 (рекорд України)
1939	Гудзева В.	Стрибок у довжину	5.01 м

центри є обов'язковим елементом в організаційній структурі спорту вищих досягнень.

Аналіз науково-методичної літератури з проблем організації підготовки у спорті вищих досягнень свідчить, що у вітчизняних дослідженнях не приділяється достатньої уваги одному з важливих компонентів, а саме – кадровому забезпеченню навчально-тренувального процесу. Вочевидь це пов'язано з тим, що переважна більшість фахівців у сфері фі-

зичної культури і спорту, у тому числі і тренерських кадрів, мають вищу спеціальну освіту. Однак, В. Платонов, Ю. Павленко, В. Томашевський [26], які вивчали досвід організації підготовки спортсменів країн лідерів в олімпійському спорті, визначають, що у більшості країн розробляються спеціальні програми для вирішення проблем підготовки висококваліфікованих тренерських кадрів. Так, наприклад, у Японії при національному тренувальному центрі створено

Національна тренерська академія де проходять курс підвищення кваліфікації тренери, які працюють з національними збірними командами з олімпійських видів спорту.

Одним з напрямів національної стратегії розвитку олімпійського спорту Австралії є розвиток широкого міжнародного співробітництва та обміну досвідом тренерської практики, науковців та інших спеціалістів. Слід зазначити, що у тренувальних

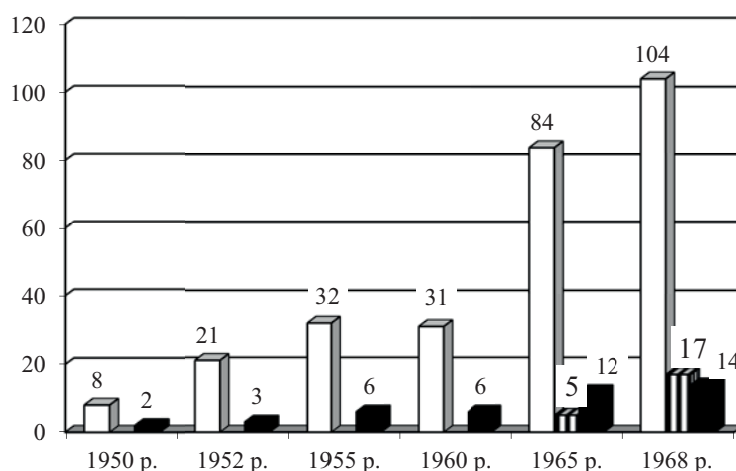

Рис 2. Кількість підготовлених спортсменів розрядників-легкоатлетів у 1950-1960 рр. [2]

Примітка:

□ - I розряд ▨ - КМС ■ - МС

Таблиця 2

Спортсмени Дніпропетровщини – рекордсмени СРСР (1950-1960-ті рр.) [5]

№ п/п	ПІБ	ДСТ	Розряд	Результат	Вид л/а	Дата встановлення, (р)
1.	Басалаєв Г.	“Динамо”	МС СРСР	1.02.23,0	Біг 20 км	1955
				19 км 252 м	Біг за 1 год	1955
2	Беляєв І.	“Авангард”	МСМК СРСР	8.29,6	Біг 3000 м з/п	10.08.1965
3	Денисенко П.	“Локомотив”	ЗМС СРСР	4,37	Стрибок з жердиною	5.09.1951
				4,42		11.07.1952
				4,44		21.07.1953
				4,46		13.09.1954
4	Лисенко Л.	“Авангард”	ЗМС СРСР	2.04,3	Біг 800 м	3.07.1960
				2.04,3		7.09.1960
				6.32,6	Біг 3x800 м	17.07.1955
				6.27,6		11.09.1955
				6.27,4		9.10.1958
				6.25,8		2.10.1963

центрах більшості зарубіжних країн проводиться робота з підвищення кваліфікації менеджерів, тренерів і судій [26].

Відомі науковці, які досліджують організаційні основи олімпійської підготовки зазначають, що в умовах значної конкуренції на Олімпійських іграх важливу роль відіграє комплексний підхід, який враховує такі фактори як: широкий розвиток масовості; створення сучасної матеріально-технічної бази, в тому числі комплексних і спеціалізованих баз олімпійської підготовки; розвиток дитячо-юнацького спорту; науково-методичне забезпечення; підготовка тренерських кадрів і підвищення їх кваліфікації [9, 8].

В контексті дослідження організаційних основ підготовки в олімпійському спорті на основі комплексного підходу привертає увагу дослідження групи авторів (В.М. Платонов, Ю.А. Павленко, В.В. Томашевський) «Підготовка спортсменів різних стран к Олимпийским играм». Авторами розглянуто особливості систем підготовки спортсменів вищої кваліфікації країн-лідерів в Олімпійському спорті (Китай, США,

Великобританія, Франція, Канада та ін.), проведено детальний аналіз основних чинників, що забезпечують ефективність підготовки збірних команд до Олімпійських ігор, до числа яких входять:

- розробка методології системної підготовки до Олімпійських ігор під керівництвом єдиного центру;

- наявність ефективної організаційної структури (кількості спортивних організацій, клубів, центрів підготовки та ін.);

- потужна матеріально-технічна база фізичної культури і спорту;

- пріоритетність видів спорту, орієнтована на медалемісткі олімпійські види, з урахуванням відповідних історичних, кадрових і матеріально-технічних передумов;

- створення високоефективної системи підготовки резерву збірних команд [27].

Слід зазначити, що комплексний підхід було успішно реалізовано при розробці та реалізації «Цільової комплексної програми підготовки збірної команди України з біатлону» до участі у XXII Зимових олімпійських іграх 2014

р. у Сочі. Організаційний компонент цієї програми включав у себе: вивчення основних тенденцій розвитку біатлону в світі та вибір дисциплін в залежності від конкурентоспроможності українських біатлоністів; сучасне матеріально-технічне забезпечення; підвищення кваліфікації тренерського складу збірної команди і менеджерів-організаторів. Реалізація цієї програми забезпечила перемогу жіночої збірної команди України з біатлону в естафетній гонці 4x6 км в олімпійських іграх [15].

Автори також відзначають, що для підвищення ефективності підготовки спортсменів на регіональному рівні важливе значення має вибір пріоритетних видів спорту на основі історичного досвіду організації підготовки і наявності необхідних матеріально-технічних умов і кадрового забезпечення, що має важливе значення для сучасної України [26].

Відомий фахівець з питань організації та управління у сфері фізичної культури та спорту В.В. Приходько пропонує концепцію формування стратегії середньострокового розвитку спорту

Таблиця 3

Рекорди світу, встановлені спортсменами Дніпропетровщини (в 1950-60-ті рр.)

ПІБ	Вид л/а	Результат	Місце	Дата
М.Білокуров	4x800 м	7.27,4	Москва	12.07.1951р.
Л.Лисенко-Гуревич	3x800 м	6.32,6	Москва	17.07.1955р.
		6.27,6	Москва	11.09.1955р.
		6.27,4	Київ	9.11.1958р.
	800 м	2.04,3	Москва	3.07.1960р.
		2.04,3	Рим	7.09.1960р.

вищих досягнень в нових політичних і соціально-економічних умовах розвитку України. Автор стверджує, що в умовах децентралізації важливе значення має створення регіональних центрів олімпійської підготовки та підвищення ролі національних федерацій у розвитку олімпійських видів спорту. Основою стратегії повинен бути вибір пріоритетних видів спорту на основі глибокого аналізу та обліку існуючих традицій, стану і перспектив розвитку окремих видів спорту [28, 31, 30].

Отже, дослідження історичного досвіду виникнення, становлення та розвитку легкої атлетики як олімпійського виду спорту в контексті вивчення факторів, що впливають на ефективність організації підготовки спортсменів, сприятиме розробці регіональних програм розвитку фізичної культури та спорту.

Мета статті – вивчити історичний досвід розвитку легкої атлетики як олімпійського виду спорту та визначити основні фактори, що впливали на організацію підготовки спортсменів-легкоатлетів Дніпропетровщини до участі в Олімпійських іграх у 1950-60-ті роки.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Робота виконувалась відповідно до теми плану НДР Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту 2016-2020 рр. «Історичні і методологічні основи управлінських підходів до системи підготовки спортсменів» номер дер-

жавної реєстрації 0116U003013.

Матеріали і методи. Аналіз і узагальнення науково-методичної літератури, архівних документів і програмно-нормативних матеріалів використовувався з метою виявлення основних підходів до вирішення досліджуваної наукової проблеми. Описовий метод дослідження в нашій роботі був спрямований на висвітлення подій і фактів, пов'язаних з розвитком легкої атлетики на Дніпропетровщині. Історико-логічний метод дозволив вивчити процес розвитку організаційних основ, матеріально-технічного забезпечення, системи підготовки кадрів як факторів, що впливають на ефективність підготовки спортсменів-легкоатлетів вищої кваліфікації. Метод системного аналізу дозволив виявити фактори, які впливали на ефективність розвитку легкої атлетики, для можливості розробки цільової комплексної програми підготовки збірної команди України до участі в Олімпійських іграх.

Результати. Легка атлетика є одним з популярних та успішних олімпійських видів спорту в якому спортсмени Дніпропетровщини брали участь у всіх Олімпійських іграх, починаючи з 1952 р. (за виключенням XX, XXI та XXII ігор Олімпіад у Мюнхені, Монреалі та Москві відповідно). За період участі в іграх Олімпіад спортсмени-легкоатлети (31 особа) завоювали 1 золоту та 5 бронзових нагород. Представники Дніпропетровської школи

легкої атлетики встановили 4 рекорди Світу, 14 рекордів Європи та 1 рекорд Олімпійських ігор. Найбільш високі спортивні результати на Олімпійських іграх демонстрували спортсмени Дніпропетровщини у період з 1952 р. до 1968 р. Слід зазначити, що у цей період легка атлетика була єдиним видом спорту, в якому спортсмени області брали участь у Олімпійських іграх.

Проведене дослідження показало, що головною передумовою для успішного розвитку легкої атлетики були давні історичні традиції її зародження та розвитку на Катеринославщині - Дніпропетровщині.

Як вид спорту, легка атлетика почала свій розвиток на Катеринославщині з початку ХХ ст. Особливу популярність заняття легкою атлетикою набули у спортивно-гімнастичному товаристві «Сокол». Легкоатлети товариства брали участь у багатьох змаганнях-зльотах «соколів» і досягали високих результатів. Так, на VI Всесокольському зльоті у Празі у 1912 р. «соколи» Катеринослава зайняли 16 призових місць. Розвитку легкої атлетики сприяло також впровадження обов'язкових занять з фізичного виховання в училищах та гімназіях з системи «Сокол» [2].

В перші роки радянської влади значний вплив на розвиток легкої атлетики мало рішення Всеобучу «Про розвиток серед червоних воєнно-спортивних і робітничих клубів метального спорту та бігу

Таблиця 4

Легкоатлети Дніпропетровської області – учасники Олімпійських ігор (1950-1960-ті роки)

№	Олімпійські ігри (рік і місце проведення)	ПІБ	Дисципліна	Спортивний результат	Зайняте місце
1.	XV Олімпійські ігри, м. Гельсінкі, 1952 р.	Денисенко П.	стрибки з жердиною	4,40 м	IV
		Марулін Ф.	3000 м з /п	9.08,4	V
		Редькін П.	метання молота	56,55 м	V
		Белокуров Н.	1500 м	3.54,2	XI
2.	XVI Олімпійські ігри, м. Мельбурн, 1956 р.	Грачов К.	400 м	49,4	IV
3.	XVII Олімпійські ігри, м. Рим, 1960 р.	Лисенко Л.	800 м	2.04,3	I (рекорд Олімпійські ігри)
		Мацулевич А.	400 м з/б	52,9	III
		Грачов К.	400 м	47,6	VI у ¼ фіналу
4.	XVIII Олімпійські ігри, м. Токіо, 1964 р.	Беляєв І.	3000 м з/п	8.33,8	III
5.	XIX Олімпійські ігри, м. Мехіко, 1968 р.	Скоморохов В.	400 м. з/б	49,1	V
		Волков Ю.	марафон	-	-

на значні відстані». У цей період заняття з легкої атлетики проводилися у всіх спортивних клубах, а змагання обов'язково входили до програм усіх спортивно-масових заходів.

Легкоатлети Катеринославщини – Дніпропетровщини брали участь у Всеукраїнських спартакіадах, що проводились з 1923р., у яких легка атлетика була обов'язковим видом спорту. Так, у II Всеукраїнській спартакіаді, що відбулася в серпні 1924 р. у Харкові, перші місця завоювали Н. Мілославський (5000 м), Л. Калашников (штовхання ядра) і С. Шумська, яка стала першою спортсменкою в історії Катеринослава, що встановила рекорд України в стрибках у довжину з результатом 4 м 47 см. За результатами змагань С. Шумська була включена до складу збірної України для участі у Всесоюзній спартакіаді 1928 р.

У довоєнні роки легкоатлети Дніпропетровщини брали участь у міських, обласних та Всеукраїнських змаганнях, на яких досягали високих спортивних результатів. У таблиці 1 представлені

кращі досягнення дніпропетровських спортсменів, чемпіонів України з 1924 по 1939 рр. [2, 35].

Наведені дані свідчать, що легкоатлети Катеринославщини-Дніпропетровщини високі спортивні досягнення демонстрували на Всеукраїнських змаганнях у різних видах легкої атлетики. Крім того, чемпіонами і рекордсменами СРСР у довоєнні роки були: Блинников С. – штовхання ядра (14.36 м) – 1936 р.; Муренко І.А. – біг 3000 м з перешкодами (9.41,8 – рекорд України) – 1938 р.; біг 1500 м (4.00,2) – 1939 р. [35]. У довоєнні роки в Дніпропетровській області було підготовлено два майстри спорту з легкої атлетики: Муренко Іван Антонович (рік присвоєння 1939); Волгіна Катерина Андріївна (рік присвоєння 1941).

Легка атлетика, що має давні історичні традиції, стала першим видом спорту, який активно розвивався у повоєнні роки. Відновлення фізичної культури і спорту почалося після звільнення Дніпропетровська від окупації в 1943р. У перші повоєнні роки швидкими темпами відновлюва-

лася робота спортивних секцій з легкої атлетики, кількість спортсменів, тих хто займався у секціях, зросла з 13848 (1946 р.) до 21455 (1949 р.). З 1946 р. відновилися регулярні міські та обласні змагання, в яких взяло участь 23607 спортсменів [2]. Перші офіційні змагання з легкої атлетики, присвячені «Дню фізкультурника», відбулися 16 липня 1944 р. Програма змагань включала: фінал першості металургійних підприємств півдня України з 20 видів легкої атлетики, в якому брали участь спортсмени Дніпропетровська (нині Дніпро), Жданова (нині Маріуполь), Сталіна (нині Донецьк), Дніпродзержинська (нині Кам'янське), Кривого Рогу. Перше місце посіла команда Дніпропетровська [2].

Відомі спортсмени області демонстрували високі спортивні результати у республіканських змаганнях. Одним з перших спортсменів, який виконав норматив МС у повоєнний період був Н. Бабець, який завоював у 1945 р. звання чемпіона України в десятиборстві і стрибках з жердиною. Крім того, чемпіонами і

рекордсменами України стали Н. Белокуров – біг 1500 м, Лосівський – ходьба 20 км, Колесникова – біг 800 м, Полозова – біг 100 м, Кияшко – стрибок у довжину, Двоскін – біг 100 м і 200 м, П. Денисенко – біг 110 м з/б. Одним з найвідоміших легкоатлетів Дніпропетровщини, що входили до складу збірної України був П. Денисенко. У вересні 1946 р. він став чемпіоном СРСР у десятиборстві з результатом 6600 очок, у 1949 р. – встановив рекорд СРСР в естафеті 4x400 м (3.16,2), а також рекорд України в XI Міжнародних студентських іграх у десятиборстві (7287 очок). Крім того, 3 легкоатлета були включені до складу збірної України [18].

Таким чином, до початку 1950-х років легка атлетика на Дніпропетровщині розвивалася як масовий, популярний вид спорту в якому окремі спортсмени досягали високих спортивних результатів у змаганнях різного рівня.

Легка атлетика, як олімпійський вид спорту на Дніпропетровщині, починає свій розвиток з 1952 р. коли 4 спортсмени області у складі збірної команди СРСР з легкої атлетики вперше брали участь у XV Олімпійських іграх в м. Хельсінкі.

Слід зазначити, що в контексті розвитку легкої атлетики як олімпійського виду спорту велике значення мав той факт, що даний вид спорту входив до 5 пріоритетних видів, затверджених для Дніпропетровської області. У зв'язку з цим одним із головних завдань, що стояли перед спортивними організаціями області, було формування ефективної організації підготовки спортсменів вищої кваліфікації кандидатів у збірну команду країни.

Головна увага у розвитку легкої атлетики з початку 1950-х років стала приділятися розповсюдженню легкої атлетики у всіх колективах фізичної культури. З 1950 р. до 1952 р. число спортсменів збільшилося з 21455 до

55767 відповідно. Всього в період 1950-1960-х рр. кількість спортсменів-легкоатлетів зросла у 4 рази і склала понад 80000 осіб [17, 18].

Одним із важливих факторів, що сприяв розвитку легкої атлетики з початку 1950-х, років було питання підготовки та підвищення кваліфікації тренерських кадрів. Важливу роль у підготовці кадрів відіграв Дніпропетровський технікум фізичної культури, предметна комісія якого, за участю провідних тренерів і викладачів (Н. Бабець і І. Муренко), розробляла методичні рекомендації щодо проведення навчально-тренувального процесу. Проводились також семінари з підвищення кваліфікації тренерів та інструкторів. Активну роль у підвищенні кваліфікації тренерських кадрів з 1952 р. відіграла обласна секція з легкої атлетики і спортивно-технічна комісія Науково-методичної ради обласного спорткомітету. Теми семінарів з підвищення кваліфікації тренерів включали в себе питання, пов'язані із сучасними на той час методами організації і планування навчально-тренувального процесу, а також із впровадженням річної системи підготовки легкоатлетів. Так, в обласній навчально-методичній конференції, яка була проведена в 1954 р. брали участь 57 тренерів з усіх міст і районних центрів області. Основними питаннями конференції були:

1. Стан роботи з легкої атлетики в області (доповідач П. Галецький).
2. Досвід річного тренування (доповідач П. Коршун).
3. Сучасна техніка, тактика і методика тренування (доповідач І. Муренко) [19].

В результаті проведеної роботи з підготовки кадрів у першій половині 1950-х р. в області сформувалася група кваліфікованих тренерів, які здійснювали підготовку спортсменів-розрядників, в числі яких були такі фахівці, як Н. Батурин, П. Галецький, І. Мурен-

ко, А. Шибаяєв (Дніпропетровськ); П. Коршун (Дніпродзержинськ); І. Сич (Кривий Ріг) [23].

Слід також відзначити, що істотний внесок у розвиток легкої атлетики в 1950-1960-і рр. зробив відомий в Україні та СРСР перший МС і заслужений тренер України з легкої атлетики на Дніпропетровщині І.А. Муренко, який з 1952 по 1972 рр. був директором технікуму фізичної культури, очолював відділення легкої атлетики спортивної школи молоді. Він один з перших тренерів в Україні став застосовувати систему інтенсивного тренування та приділяти велику увагу відбору перспективних спортсменів. Його вихованці Л. Лисенко, Ф. Марулін, Г. Басалаєв, М. Білокуров, І. Біляєв, Д. Барахович ставали чемпіонами, призерами та рекордсменами України, СРСР, Європи та Олімпійських ігор.

Важливим фактором ефективною підготовки легкоатлетів вищої кваліфікації було матеріально-технічне забезпечення тренувального процесу. У 1950-1960-і рр. на Дніпропетровщині було побудовано понад 40 стадіонів, обладнаних легкоатлетичними секторами, крім того, в області функціонували 162 футбольних поля з біговими доріжками і 507 спеціально обладнаних бігових доріжок. Найсучаснішою спортивною спорудою для занять легкою атлетикою в цей період був стадіон «Метеор», який функціонував з вересня 1966 р. і обладнання якого відповідало олімпійським нормам.

Незважаючи на велику кількість спортивних споруд для занять легкою атлетикою наприкінці 1960-х років матеріально-технічне забезпечення не відповідало вимогам підготовки спортсменів вищої кваліфікації. Оскільки в області не існувало легкоатлетичних манежів, це не давало можливості забезпечити тренувальний процес у зимовий період часу. На нашу думку, це

стало однією з причин погіршення результатів підготовки спортсменів вищої кваліфікації з початку 1970-х років.

Аналіз архівних документів та інших джерел показав, що одним з важливих чинників, що сприяли підготовці спортсменів вищої кваліфікації, була систематична робота з підготовки резерву для збірних команд області з легкої атлетики в системі Дитячих спортивних шкіл (ДСШ) і спортивних шкіл молоді (СШМ). У першій половині 1950-х р. 53 групи з легкої атлетики були відкриті в ДСШ Дніпропетровська, Дніпродзержинська, Кривого Рогу та Новомосковська. Всього в ДСШ області займався 1241 спортсмен, з них I спортивний розряд мали – 1 особа, II – 26 осіб. Спортивними організаціями області приділялася постійна увага вдосконаленню організації роботи ДСШ. На особливу увагу в розвитку дитячо-юнацького спорту у цей період заслуговує досвід роботи Дніпродзержинської ДСШ з легкої атлетики, відкритої у 1948 р. при Дніпродзержинському металургійному заводі. Одним з організаторів роботи цієї ДСШ був П.П. Коршун, який зробив помітний внесок у підготовку спортсменів вищої кваліфікації, а також – у підготовку резерву для збірних команд області. Школа була лідером серед ДСШ України і займала перше загальнокомандне місце серед спортсменів ДСТ «Металург» у період з 1952 до 1957 рр. Чемпіонами, призерами та рекордсменами України ставали його вихованці: В. Сердюк, М. Малькова, В. Колесников, В. Коліуш і Л. Зленко. П.П. Коршун був одним з перших тренерів України, який впроваджував річну систему підготовки спортсменів в ДСШ з легкої атлетики. Досвід організації занять у зимовий період висвітлювався республіканським журналом «Фізична культура і спорт». На початку 1960-х р. він був ініціатором і організатором

роботи ДСШ олімпійського резерву з легкої атлетики на базі Міського відділу народної освіти м. Дніпропетровська.

Фактологічні архівні дані і статистичний матеріал свідчать, що значний прогрес у розвитку ДСШ спостерігається у 1960-і рр. За даними звітів Облспортради до середини 1960-х рр. в області працювало 106 груп, в яких займалося близько 2000 легкоатлетів. У цей період зросла не тільки кількість груп і спортсменів, а й покращилися спортивні результати учнів ДСШ. Так, у 1966 р. було підготовлено: МС - 1; КМС - 5; Ір. - 26 осіб. У середині 1960-х років почали відкриватися спеціалізовані ДСШ з легкої атлетики в СК «Метеор» (14 груп), ДСТ «Авангард» (53 групи), а також спеціалізована ДЮСШ №3 (16 груп). Всього у середині 1960-х рр. в області у 19 відділеннях ДСШ працювали 182 групи, в яких займалося 2663 легкоатлета [10]. Наприкінці 1960-х рр. групи з легкої атлетики відкривалися в ДСШ не тільки у містах області, а й у районних центрах: Синельникове, Томаківка і ін. Всього у цей період в області в ДСШ було відкрито 21 відділення і 225 груп із загальною кількістю 2970 спортсменів. У 1969 р. в ДСШ області було підготовлено 4 – МС, 7 – КМС, 20 – Ір. Збірна команда області з легкої атлетики успішно виступала в Спартакіадах школярів. Так, у 1967 р. спортсмени ДСШ посіли 3 загальнокомандне місце в Спартакіаді школярів. Призером першості СРСР серед школярів 1968 р. став Л. Сорока [11].

Аналіз розвитку легкої атлетики як олімпійського виду спорту в 1950-і - 1960-і рр. показав, що формування ефективної системи організації підготовки спортсменів сприяло зростанню спортивних результатів у багатьох видах легкої атлетики (рис. 2).

Представлені дані свідчать, що у результаті історичного до-

свіду розвитку легкої атлетики та впливу важливих факторів, які сприяли організації підготовки спортсменів з початку 1950-х років відмічається постійне зростання кількості підготовлених спортсменів-розрядників. Всього за період з 1950 р. до 1968 р. кількість спортсменів I розряду зросла з 8 до 104, МС – з 2 до 14 осіб.

У досліджуваний період зростали також і результати участі спортсменів-легкоатлетів у змаганнях різного рівня. У 1950 р. Дніпропетровськ входив до двадцятки кращих міст країни (18 місце) за кількістю кращих спортивних результатів сезону у першостях СРСР, посівши 3 місце в Україні після Києва і Харкова.

У 1950-60-ті роки спортсмени Дніпропетровщини 10 разів ставали чемпіонами СРСР, які встановили 13 рекордів (таб. 2).

Відомий спортсмен області П. Денисенко встановив також 3 рекорди Європи у стрибках з жердиною. Рекордсменами Світу стали М. Білокуров (естафета 4x800 м) та Л. Лисенко-Гуревич (біг 800 м, естафета 3x800м, 5 рекордів) (табл. 3).

Досвід, накопичений спортсменами Дніпропетровщини в найбільших міжнародних змаганнях, впливав на підготовку спортсменів до участі в Олімпійських іграх. Легка атлетика стала першим видом спорту, у якому дніпропетровські спортсмени брали участь на Олімпійських іграх (табл. 4).

Вперше спортсмени Дніпропетровщини, а саме Микола Білокуров (біг 1500 м), Федір Марулін (біг 3000 м з перешкодами), Петро Денисенко (стрибки з жердиною), Микола Редькін (метання молота), взяли участь у XV Олімпійських іграх у м. Хельсінкі (1952 р.). Ближче усіх до призерів наблизився П. Денисенко, який посів четверте місце з результатом 4 м 40 см [5, 32].

Отже, у період з 1952 р. до 1968 р. 11 легкоатлетів області

брали участь у всіх Олімпійських іграх. За цей час вони вибороли 1 золоту, 2 бронзові нагороди, зайняли два 4-х і три 5-х місць, що вплинуло на загальнокомандні результати.

Таким чином, проведене дослідження показало, що на початковому етапі розвитку олімпійського спорту у 1950-60-ті роки легка атлетика була першим видом спорту на Дніпропетровщині в якому сформувалася ефективна організаційна структура підготовки спортсменів вищої кваліфікації до участі в Олімпійських іграх.

Дискусія. З початку XXI ст. вітчизняні та зарубіжні дослідники приділяють значну увагу проблематиці організації основ підготовки спортсменів в олімпійському спорті. Найбільший інтерес, на наш погляд, представляють роботи, що стосуються висвітлення комплексного підходу до всіх складових частин організації процесу підготовки (В.М. Платонов, В.В. Приходько). Слід зазначити, що ці дослідження стосуються організаційних основ підготовки збірних команд, а не окремих видів спорту. В той же час, в залежності від особливостей кожного олімпійського виду спорту, існують окремі вимоги до організації підготовки спортсменів вищої кваліфікації. В контексті нашого дослідження найбільш цікавими є розробка цільової комплексної програми підготовки збірної команди України до участі в Олімпійських іграх [15].

Вивчаючи слушні думки фахівців нами підтверджено, що для успішної організації підготовки спортсменів вищої кваліфікації важливе значення мають кількісні показники спортсменів, що займаються у системі колективів фізичної культури та спортивних клубів, належне матеріально-технічне забезпечення, наявність кваліфікованих кадрів, розвиток системи ДСШ.

В результаті проведеного до-

слідження нами встановлено, що для успішної підготовки спортсменів у легкій атлетичі в 1950-60-ті роки важливе значення, окрім зазначених факторів, мало рішення про розвиток легкої атлетичі на Дніпропетровщині як пріоритетного виду спорту, а також значний історичний досвід, накопичений з початку XX ст.

На теперішній час, в умовах незалежності, рішення про вибір пріоритетних видів спорту приймається спортивним керівництвом України, в залежності від результатів участі спортсменів в міжнародних змаганнях й затверджується на кожен олімпійський цикл. Тому, на наш погляд, вибір пріоритетних видів спорту може здійснюватися на регіональному рівні при розробці для системи ДЮСШ цільових комплексних програм розвитку фізичної культури і спорту [14].

Висновки. Подальший розвиток олімпійських видів спорту потребує вдосконалення системи олімпійської підготовки, важливим компонентом якої є організаційні основи підготовки спортсменів вищої кваліфікації. Вивчення та аналіз наукових праць свідчить, що фахівці розглядають різні фактори, які впливають на ефективність організації підготовки збірних команд з олімпійських видів спорту. Однак у зв'язку із змінами, пов'язаними з децентралізацією державного устрою України, однією з невирішених проблем є проблема організації підготовки спортсменів вищої кваліфікації на регіональному рівні.

Проведене дослідження показало, що головною передумовою успішного розвитку легкої атлетичі як олімпійського виду спорту у 1950-60-ті роки був історичний досвід зародження та становлення легкої атлетичі на Катеринославщині-Дніпропетровщині з початку XX ст.

Для формування ефективної організації підготовки спортс-

менів вищої кваліфікації важливе значення мало затвердження легкої атлетичі як пріоритетного виду спорту для Дніпропетровської області, що сприяло постійному зростанню кількості спортсменів-легкоатлетів і підвищенню їх спортивної майстерності.

Важливе значення для організації підготовки легкоатлетів вищої кваліфікації мали створення науково-методичного комітету, обласної та міських секцій з легкої атлетичі, діяльність яких була спрямована на впровадження сучасних методів проведення навчально-тренувального процесу та підвищення кваліфікації тренерів.

Одним із важливих факторів, що впливав на організацію підготовки спортсменів вищої кваліфікації, було постійне вдосконалення підготовки резерву збірних команд області з легкої атлетичі у системі ДСШ і СШМ. Легка атлетика була першим видом спорту, з якого у середині 1960-х років стали відкриватися спеціалізовані ДЮСШ. В цей період Дніпропетровщина була серед лідерів за результатами виступів у Спартакіадах школярів України.

Важливу роль для організації підготовки спортсменів-легкоатлетів відіграла робота зі створення матеріально-технічної бази. У 1950-60-ті роки основною базою для підготовки збірних команд області з легкої атлетичі були стадіони «Металург» і «Метор».

Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що при розробці регіональної програми розвитку олімпійського спорту на Дніпропетровщині легка атлетика може бути визначена як пріоритетний вид спорту.

Перспективи досліджень полягають у подальшому вивченню особливостей формування організаційних основ підготовки спортсменів вищої кваліфікації на Дніпропетровщині в інших олімпійських видах спорту з метою визначення пріоритетних

видів спорту для розробки регіональних програм розвитку фізич-

ної культури і спорту.

Конфлікт інтересів. Автори

заявляють, що конфлікту інтересів не існує.

Література

1. Бака М.М. Организационно-методические основы развития физической культуры и спорта в республике (на материалах УССР). дисс... на соиск. доктора пед. наук в форме доклада, Москва, 1990.
2. Балджи І.В. Історичні та організаційно-методичні основи розвитку олімпійського руху на Дніпропетровщині впродовж ХІХ-ХХІ ст. : дис. на здобуття наук. ступ. к. фіз. вих. Дніпро, 2019. 325 с.
3. Безмилов М. Програма підготовки спортивного резерву та відбір баскетболістів у Франції. Спортивний вісник Придніпров'я. 2017. № 2. С. 10-15.
4. Безмилов М., Мурзін Е. Підготовка резерву та відбір гравців до національної збірної команди з баскетболу. Наука в олімпійському спорті. 2016. № 2. С. 32-37.
5. Белих М.О., Багачик П.Ф., Синицький З.П. Легкоатлети України. Київ: Здоров'я, 1971. 184 с.
6. Борисова О.В., Ши Шенин. Тренеро-вочные центры в системе подготовки профессиональных теннисистов. Молодь та олімпійський рух: Збірник тез доповідей Х Міжнародної конференції, 24-25 травня 2017р. [Електронний ресурс]. Київ, 2017. С. 150-151.
7. Бубка С. В передчутті унікальної події. Олімпійська арена. № 7. 2012. С. 7-9.
8. Бубка С.Н., Булатова М.М., Гуніна Л.М. та ін. Система олімпійської підготовки: основи менеджменту. Під ред. Бубки С.Н., Платонова В.М. Київ: Перша друкарня, 2018. 624 с.
9. Бубка С.Н., Булатова М.М., Есентаев Т.К. и др. Менеджмент подготовки спортсменов у Олимпийским играм. Под ред. Бубки С.Н., Платонова В.Н. Киев: Олимпийская литература, 2017. 480 с.
10. Днепропетровский областной совет союза спортивных обществ и организаций УССР. Анализ работы ДСШ Днепропетровской области за 1966 г. Ф. 4451. Оп. 1. Д. 364. Л. 1-3, 60.
11. Днепропетровский областной совет союза спортивных обществ и организаций УССР. Справки о ходе выполнения бюро областного комитета КП Украины от 11 апреля 1968 г. «О состоянии и мерах по дальнейшему развитию спортивной базы в области» за 1968 г. Ф. 4451. Оп. 1. Д. 451. Л. 1-8.
12. Долбишева Н.Г., І.В. Балджи, Саленко Г.А. Історичні передумови розвитку матеріально-технічного забезпечення фізкультурно-спортивного руху Дніпропетровщини (1950-ті-1960-ті рр.).

References

1. Baka M.M. (1990) Organizacionno-metodicheskie osnovy razvitiya fizicheskoy kultury i sporta v respublike (na materialah USSR). diss... na soisk. doktora ped. nauk v forme doklada, Moskva. (in Russian)
2. Baldzhi I.V. (2019) Istorichni ta organizacijno-metodichni osnovi rozvitku olimpijskogo ruhu na Dnipropetrovshini vprodovzh XIX-HHI st. : dis. na zdobuttya nauk. stup. k. fiz. vih. Dnipro, 325 s. (in Ukrainian)
3. Bezmilov M. (2017) Programa pidgotovki sportivnogo rezervu ta vidbir basketbolistiv u Franciyi. Sportivnij visnik Pridniprovia. № 2. S. 10-15. (in Ukrainian)
4. Bezmilov M., Murzin E. (2016) Pidgotovka rezervu ta vidbir gravciv do nacionalnoyi zbirnoyi komandi z basketbolu. Nauka v olimpijskomu sporti. № 2. S. 32-37. (in Ukrainian)
5. Byelih M.O., Bagachik P.F., Sinickij Z.P. (1971) Legkoatleti Ukrayini. Kiyiv: Zdorovya, 184 s. (in Ukrainian)
6. Borisova O.V., Shi Shenin. (2017) Trenirovochnye centry v sisteme podgotovki professionalnyh tennisistov. Molod ta olimpijskij ruh: Zbirnik tez dopovidej H Mizhnarodnoyi konferenciyi, 24-25 travnya 2017r. [Elektronnij resurs]. Kiev, S. 150-151. (in Ukrainian)
7. Bubka S.V (2012) peredchutti unikalnoyi podiyi. Olimpijska arena. № 7. S. 7-9. (in Ukrainian)
8. Bubka S.N., Bulatova M.M., Gunina L.M. ta in.(2018) Sistema olimpijskoyi pidgotovki: osnovi menedzhmentu. Pid red. Bubki S.N., Platonova V.M. Kiyiv: Persha drukarnya, 624 s. (in Ukrainian)
9. Bubka S.N., Bulatova M.M., Esentaev T.K. i dr.(2017) Menedzhment podgotovki sportsmenov u Olimpijskim igram. Pod red. Bubki S.N., Platonova V.N. Kiev: Olimpijskaya literatura, 480 s. (in Russian)
10. Dnepropetrovskij oblastnoj sovet soyuza sportivnyh obshestv i organizacij USSR. Analiz raboty DSSh Dnepropetrovskoj oblasti za 1966 g. F. 4451. Op. 1. D. 364. L. 1-3, 60. (in Russian)
11. Dnepropetrovskij oblastnoj sovet soyuza sportivnyh obshestv i organizacij USSR. Spravki o hode vypolneniya byuro oblastnogo komiteta KP Ukrainy ot 11 aprelya 1968 g. «O sostoyanii i merah po dalnejshemu razvitiyu sportivnoj bazy v oblasti» za 1968 g. F. 4451. Op. 1. D. 451. L. 1-8. (in Russian)

- Спортивний вісник Придніпров'я. 2018. № 1. С. 31-37.
13. Есентаев Т., Павленко Ю. Деятельность спортивно-тренировочных центров разных стран в условиях глобализации спорта высших достижений. Наука в олимпийском спорте. № 1. 2016. С. 70-76.
 14. Інформаційні матеріали щодо розвитку фізичної культури та спорту в Дніпропетровській області. Дніпропетровська обласна державна адміністрація управління у справах фізичної культури та спорту. 2010. 51 с.
 15. Карленко В.П., Бринзак В.М., Шамрай Г.І., Королькевич В.Б., Білова Н.О., Колупаєв Є.Ф., Бондарук Р.Р., Марунчак І.А., Зубрілов Р.О., Підгрушна О.М., Трипольський В.В., Нестеров В.М., Вінник А.А., Смірнова З.Д., Єфанова В.В. Цільовий підхід в системі тренування та змагальної діяльності кваліфікованих біатлоністок. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. Вінниця, 2015. Вип. 19. Т. 2. С. 148-163.
 16. Киселев А.Ф., Садовский О.В. Грищенко А.О., Пікул М.В., Руденко А.О., Главатий С.М. Витокі, розвиток і досягнення фехтування у Миколаївській області (1887-2008 рр.) Слобожанський науково-спортивний вісник, 2009. № 2. С. 169-172.
 17. Комитет по физической культуре и спорту при исполкоме областного совета депутатов трудящихся. Планы работы областного и районного комитетов по физической культуре и спорту за 1969 г. Ф. 4789. Оп. 1. Д. 71. Л. 45-60.
 18. Комитет по физической культуре и спорту при исполкоме областного совета депутатов трудящихся. Доклады и справки о ходе выполнения плана развития физкультуры и спорта по состоянию на 1952 г. Ф. 4789. Оп. 1. Д. 19. Л. 12, 26, 48.
 19. Комитет по физической культуре и спорту при исполкоме областного совета депутатов трудящихся. Годовой отчет о деятельности комитета за 1953 г. Ф. 4789. Оп. 1. Д. 22-45.
 20. Мітова О. Проблеми контролю в сучасних командних спортивних іграх. Спортивний вісник Придніпров'я. 2015. № 3. С. 89-96.
 21. Мітова О.О., Грюкова В.В. Баскетбол: історія розвитку, правила гри, методика навчання. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів фізкультурного профілю. Дніпропетровськ, 2016. 193 с.
 22. Олейник Н.А., Грот Ю.И. История физической культуры и спорта на Харьковщине (Люди. Годы. Факты. 1874-1950 гг.) Т.1. Харьков: ХДАФК, 2002. 376 с.
 23. Отчет подведомственных отделений о физкультуре. Dolbisheva N.G., I.V. Baldzhi, Salenko G.A. (2018) Istorichni peredumovi rozvitku materialno-tehnichnogo zabezpechennya fizkulturno-sportivnogo ruhu Dnipropetrovshini (1950-ti-1960-ti rr.). Sportivnij visnik Pridniprov'ya. № 1. S. 31-37. (in Ukrainian)
 13. Esentaev T., Pavlenko Yu. Deyatelnost sportivno-trenirovochnyh centrov raznyh stran v usloviyah globalizacii sporta vysshih dostizhenij. Nauka v olimpijskom sporте. № 1. 2016. S. 70-76. (in Russian)
 14. Informacijni materiali shodo rozvitku fizichnoyi kulturi ta sportu v Dnipropetrovskij oblasti. Dnipropetrovska oblasna derzhavna administraciya upravlinnya u spravah fizichnoyi kulturi ta sportu. (2010) 51 s. (in Ukrainian)
 15. Karlenko V.P., Brinzak V.M., Shamraj G.I., Korolkevich V.B., Bilova N.O., Kolupayev Ye.F., Bondaruk R.R., Marunchak I.A., Zubrilov R.O., Pidgrushna O.M., Tripolskij V.V., Nesterov V.M., Vinnik A.A., Smirnova Z.D., Yefanova V.V. (2015) Cilovij pidhid v sistemi trenuvannya ta zmagalnoyi diyalnosti kvalifikovanih biatlonistok. Fizichna kultura, sport ta zdorov'ya naciyi. Vinnicya, Vip. 19. T. 2. S. 148-163. (in Ukrainian)
 16. Kiselev A.F., Sadovskij O.V. Grishenko A.O., Pikul M.V., Rudenko A.O., Glavatij S.M. (2009) Vitoki, rozvitok i dosyagnennya fehtuvannya u Mikolajivskij oblasti (1887-2008 rr.) Slobozhanskij nauko-vo-sportivnij visnik, № 2. S. 169-172. (in Ukrainian)
 17. Komitet po fizicheskoj kulture i sportu pri ispolkome oblastnogo soveta deputatov trudyashih-sya. Plany raboty oblastnogo i rajonnogo komite- tova po fizicheskoj kulture i sportu za 1969 g. F. 4789. Op. 1. D. 71. L. 45-60. (in Russian)
 18. Komitet po fizicheskoj kulture i sportu pri ispolkome oblastnogo soveta deputatov trudyashih-sya. Doklady i spravki o hode vypolneniya plana razvitiya fizkultury i sporta po sostoyaniyu na 1952 g. F. 4789. Op. 1. D. 19. L. 12, 26, 48. (in Russian)
 19. Komitet po fizicheskoj kulture i sportu pri ispolkome oblastnogo soveta deputatov trudyashih-sya. Godovoj otchyt o deyatelnosti komiteta za 1953 g. F. 4789. Op. 1. D. 22-45. (in Russian)
 20. Mitova O. (2015) Problemi kontrolyu v suchas- nih komandnih sportivnih igrah. Sportivnij visnik Pridniprov'ya. № 3. S. 89-96. (in Ukrainian)
 21. Mitova O.O., Gryukova V.V. (2016) Basketbol: is- toriya rozvitku, pravila gri, metodika navchannya. Navchalno-metodichnij posibnik dlya samostijnoyi roboti studentiv vishih navchalnih zakladiv fizkul- turnogo profilyu. Dnipropetrovsk, 193 s. (in Ukrainian)
 22. Olejnik N.A., Grot Yu.I. (2002) Istoriya fiziches- koj kultury i sporta na Harkovshine (Lyudi. Gody.

- турно-спортивной работе (1955 г.). Ф. 4781. Оп. 1. Д. 4. Л. 71.
24. Павленко Ю., Козлова Н. Спортивные тренировочные центры в системе подготовки спортсменов. Наука в олимпийском спорте. 2013. № 3. С. 81-86.
 25. Пітін М. Показники кількості спортивних груп за видами спорту в Львівській області. Спортивний вісник Придніпров'я. 2009. № 2-3. С. 140-143.
 26. Платонов В., Павленко Ю., Томашевский В. Система подготовки спортсменов Канады к Олимпийским играм. Наука в олімпійському спорті. 2018. № 2. С. 92-103.
 27. Платонов В.М., Павленко Ю.А., Томашевський В.В. Подготовка спортсменов разных стран к Олимпийским играм. Киев: Бураго, 2012. 336 с.
 28. Приходько В.В. Концепція управління сучасною системою підготовки спортсменів: монографія. Дніпро, 2018. 464 с.
 29. Приходько В.В. Направление, содержание и принципы реформы спорта высших достижений в Украине. Спортивний вісник Придніпров'я. Дніпро, 2017. № 1. С. 308-313.
 30. Приходько В.В. Розвиток спорту в умовах об'єднаних територіальних громад: монографія. Дніпро, 2020. 348 с.
 31. Приходько В.В. Формування сучасної системи підготовки спортсменів: монографія. Дніпро, 2019. 381 с.
 32. Савченко В.Г., Кужукін Н.М., Горбенко В.П., Новиков В.П., Рузанов В.П. Українські легкоатлети на орбіті Олімпійського спорту: навчально-методичний посібник. Дніпропетровськ: 2003. 77с.
 33. Саїд М. Історичні передумови і організаційно-методичні основи підготовки спортсменів до Олімпійських ігор: дис. на здобуття наук. ступ. к. фіз. вих. Київ, 2009. 182 с.
 34. Сергеев А.Ю. Управление сферой физической культурой и спорту административно-территориальной единицы на основе целевого программирования (на примере Днепропетровской области): дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.01. Дніпропетровськ, 2017. 282 с.
 35. Хинчук Л.Л., Михайлова Г.И. Легкая атлетика в СССР (соревнования, достижения, рекорды 1888-1950 гг.). Москва: Физкультура и спорт, 1951. 480 с.
 36. Шинкарук О. Організаційні основи підготовки і відбору спортсменів на різних етапах багаторічного вдосконалення. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. Вінниця, 2015. Вип. № 19. Т. 2. С. 458-463.
 37. Шинкарук О., Дутчак М., Павленко Ю. Олімпійська підготовка спортсменів в Україні: проблеми і перспективи. Спортивний вісник Придніпров'я. 2013. № 1. С. 82-86.
 23. Fakty. 1874-1950 gg.) T.1. Harkov: HDAFK, 376 s. (in Russian)
 23. Otchet podvedomstvennyh otdelenij o fizkulturno-sportivnoj rabote (1955 g.). F. 4781. Op. 1. D. 4. L. 71. (in Russian)
 24. Pavlenko Yu., Kozlova N. (2013) Sportivnye trenirovochnye centry v sisteme podgotovki sportsmenov. Nauka v olimpijskom sporте. № 3. S. 81-86. (in Russian)
 25. Pitin M. (2009) Pokazniki kilkosti sportivnih grup za vidami sportu v Lvivskij oblasti. Sportivnij visnik Pridniprov'ya. № 2-3. S. 140-143. (in Ukrainian)
 26. Platonov V., Pavlenko Yu., Tomashevskij V. (2018) Sistema podgotovki sportsmenov Kanady k Olimpijskim igram. Nauka v olimpijskomu sporti. № 2. S. 92-103. (in Russian)
 27. Platonov V.M., Pavlenko Yu.A., Tomashevskij V.V. (2012) Podgotovka sportsmenov raznyh stran k Olimpijskim igram. Kiev: Burago, 336 s. (in Ukrainian)
 28. Prihodko V.V. Koncepciya upravlinnya suchasnoyu sistemoyu pidgotovki sportsmeniv: monografiya. Dnipro, 2018. 464 s. (in Russian)
 29. Prihodko V.V. (2017) Napravlenie, sodержanie i principy reformy sporta vysshih dostizhenij V Ukraine. Sportivnij visnik Pridniprov'ya. Dnipro, № 1. S. 308-313. (in Russian)
 30. Prihodko V.V. (2020) Rozvitok sportu v umovah ob'ednanih teritorialnih gromad: monografiya. Dnipro, 348 s. (in Russian)
 31. Prihodko V.V. (2019) Formuvannya suchasnoyi sistemi pidgotovki sportsmeniv: monografiya. Dnipro, 381 s. (in Ukrainian)
 32. Savchenko V.G., Kuzhukin N.M., Gorbenko V.P., Novikov V.P., Ruzanov V.P.(2003) Ukrayinski legkoatleti na orbiti Olimpijskogo sportu: navchalno-metodichnij posibnik. Dnipropetrovsk: 77s. (in Ukrainian)
 33. Sayid M. (2009) Istorichni peredumovi i organizacijno-metodichni osnovi pidgotovki sportsmeniv do Olimpijskih igor: dis. na zdobuttya nauk. stup. k. fiz. vih. Kiyiv, 182 s. (in Ukrainian)
 34. Sergejev A. Yu. (2017) Upravlinnya sferoyu fizichnoyu kulturoyu i sportu administrativno-teritorialnoyi odinici na osnovi cilovogo programu-vannya (na prikladi Dnipropetrovskoyi oblasti): dis. ... kand. nauk z fiz. vihovannya i sportu: 24.00.01. Dnipropetrovsk, 282 s. (in Ukrainian)
 35. Hinchuk L.L., Mihajlova G.I. (1951) Legkaya atletika v SSSR (sorevnovaniya, dostizheniya, rekordy 1888-1950 gg.). Moskva: Fizkultura i sport, 480 s. (in Russian)
 36. Shinkaruk O. (2015) Organizacijni osnovi pidgotovki i vidboru sportsmeniv na riznih etapah bagatorichnogo vdoskonalennya. Fizichna kultura, sport

- ta zdorov'ya nacyi. Vinnicya, Vip. № 19. T. 2. S. 458-463. (in Ukrainian)
37. Shinkaruk O., Dutchak M., Pavlenko Yu. (2013) Olimpijska pidgotovka sportsmeniv v Ukraini: problemi i perspektivi. Sportivnij visnik Pridniprov'ya. № 1. S. 82-86. (in Ukrainian)

Долбишева Ніна

Придніпровська державна академія фізичної культури та спорту
м. Дніпро, вул. Набережна Перемоги 10, 49094, Україна
e-mail: goodfinish@ukr.net, тел. 098 5653122

Балджи Ілона

Придніпровська державна академія фізичної культури та спорту
м. Дніпро, вул. Набережна Перемоги 10, 49094, Україна,
e-mail: ilona.perelygina@gmail.com, тел. 0677238842

Саленко Галина

Придніпровська державна академія фізичної культури та спорту
м. Дніпро, вул. Набережна Перемоги 10, 49094, Україна
e-mail: galinasalenko@gmail.com, тел. 0973637814